

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ,
МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ**

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»**

КРУЩУК Олена Сергіївна

УДК 351.713(477):664

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕМІЩЕННЯ
ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ
КОРДОН УКРАЇНИ**

Спеціальність 12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України
ДОДІН Євген Васильович,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри морського та митного права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
ПРИЙМАЧЕНКО Дмитро Володимирович,
Академія митної служби України, завідувач
кафедри адміністративного та митного права;

кандидат юридичних наук, доцент
ТОДОЩАК Олег Володимирович,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
директор Інституту підготовки
професійних суддів

Захист відбудеться «24» березня 2012 р. о 17⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.01 Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий «21» лютого 2012 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.Р. Біла-Тіунова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Прагнення світового співтовариства щодо стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції, розвитку аграрного ринку та безперешкодного переміщення цієї продукції через кордони держав заслуговує на тільки позитивну оцінку. При цьому однією з найбільш важливих вимог є переміщення якісної продукції, яка відповідає уніфікованим міжнародним стандартам.

Протягом усього існування людства актуальним залишається питання про споживчі товари. Адже щодня у своєму побутовому житті людина стикається із тими чи іншими потребами, які вирішуються за рахунок споживчих товарів. Продукти харчування є специфічним споживчим товаром, що переміщується через митний кордон та має низку особливостей у такому переміщенні, а саме: по-перше, має тваринне або рослинне походження, по-друге, термін його споживання може бути обмежений, а отже, потребує особливих митних процедур; по-третє, через його специфіку як предмета споживання до товаросупровідних документів пред'являються особливі вимоги; по-четверте, при перетині митного кордону підлягає окремим видам державного контролю; по-п'яте, його переміщення регламентується великим масивом нормативних актів різної юридичної сили. Оскільки продукти харчування вживаються в їжу людиною, їхня якість може вплинути на її здоров'я. Тому проблема правової регламентації переміщення цієї категорії товарів через кордони держав є надзвичайно актуальною.

Науково-теоретичною базою дослідження були праці таких вітчизняних і зарубіжних учених у галузі загально-теоретичної юриспруденції, теорії державного управління, адміністративного права і процесу, митного права, як: А.П. Альохін, А.І. Берлач, Ю.П. Битяк, Д.М. Бахрах, Л.Р. Біла-Тіунова, Б.М. Габричідзе, І.П. Голосніченко, Є.В. Додін, В.Г. Драганов, Ю.М. Дьомін, С.В. Ківалов, О.М. Козирін, Ю.М. Козлов, Т.О. Коломосць, В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, Б.А. Кормич, Ю.М. Оборотов, А.В. Мазур, І.В. Мищенко, Д.В. Приймаченко, В.В. Прокопенко, Н.Г. Саліщева, А.О. Селіванов, В.С. Сіренко, О.В. Тодощак, М.Г. Шульга, Х.П. Ярмачі та таких практиків як: І.Г. Калетник, Т.В. Корнєва, І.М. Коросташова, С.І. Пахомов, П.В. Пашко та ін.

Незважаючи на ґрунтовність наукових робіт відомих учених, в Україні до цього часу відсутні комплексні монографічні дослідження щодо історії створення існуючого порядку переміщення продуктів харчування через митний кордон України, його змісту та ролі в митній справі України. Викладене пояснює вибір теми й актуальність її дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної програми Одеської національної юридичної академії на 2006–2010 рр. «Традиції та новачі у сучасній українській державності і правому

житті» (державний реєстраційний номер 0106U004970) та до плану роботи кафедри морського та митного права на 2010 р. «Визначення шляхів підвищення ролі норм морського, митного та інформаційного законодавства для подальшого забезпечення економічної незалежності України у XXI столітті».

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає у тому, щоб на основі комплексного аналізу напрямків сучасної митної політики та норм чинного законодавства України, а також узагальнення практики їх реалізації визначити особливості правового регулювання переміщення через митний кордон України продуктів харчування та запропонувати рекомендації щодо його оптимізації.

Для досягнення поставленої мети основну увагу було приділено вирішенню таких завдань:

визначити відмінні риси переміщення продуктів харчування через митний кордон України;

дослідити коло та статус суб'єктів, які беруть участь у переміщенні продуктів харчування через митний кордон України;

здійснити порівняльно-правове дослідження адміністративно-правових засад митних процедур щодо переміщуваних продуктів харчування;

висвітлити специфіку переміщення продуктів харчування в залежності від напрямку переміщення та суб'єктів, які здійснюють таке переміщення;

охарактеризувати види порушення митних правил, безпосереднім предметом яких є продукти харчування;

надати правову оцінку чинним нормативно-правовим актам, які регламентують діяльність митних органів щодо переміщення продуктів харчування, з точки зору їх легітимності та прозорості для учасників митної справи;

розробити конкретні пропозиції та рекомендації щодо удосконалення адміністративно-правових засад регулювання порядку переміщення продуктів харчування через митний кордон України.

Об'єктом дослідження є правове регулювання переміщення через митний кордон України предметів.

Предметом дослідження є правове регулювання переміщення через митний кордон України продуктів харчування.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становить сукупність методів та прийомів наукового пізнання. В основу методологічної конструкції дисертаційної роботи покладено системний аналіз, який і визначив напрямки дослідження правового регулювання переміщення продуктів харчування через митний кордон України. Використовувалися також окремі методи наукового пізнання. Діалектичний метод пізнання дозволив дослідити проблеми, пов'язані з визначенням особливостей діяльності митних органів щодо застосування митних процедур при переміщенні продуктів харчування через митний кордон

України (п.п. 2.1, 2.2, 2.3). За допомогою логіко-семантичного методу сформульовано та поглиблено понятійний апарат, який використовувався в дослідженні (п.п. 1.1, 1.2, 2.3). Використання порівняльно-правового методу дало змогу вивчити міжнародний досвід щодо заборон та обмежень стосовно переміщення продуктів харчування (п. 1.4). Формально-юридичний метод було використано для аналізу та з'ясування процесу застосування нормативних актів, які регламентують порядок переміщення продуктів харчування через митний кордон України (п.п. 1.3, 2.1, 2.2, 2.3). Структурно-функціональний метод було застосовано для аналізу місця митних органів у забезпеченні законності переміщення продуктів харчування, а також для визначення основних форм і способів взаємодії з іншими державними органами України (п.п. 2.1, 2.4). Застосування методів моделювання, аналізу та синтезу дозволило сформулювати пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства.

Емпіричною базою дисертації є Конституція України, закони і постанови Верховної Ради України, укази і розпорядження Президента України, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України, нормативні акти Державної митної служби України та інших центральних органів виконавчої влади, узагальнення практики митної діяльності, а також публікації в періодичних виданнях та довідкова література.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що робота є першим у вітчизняній адміністративно-правовій та митно-правовій науці комплексним дослідженням, присвяченим правовому регулюванню порядку переміщення продуктів харчування через митний кордон України. За результатами здійсненого дослідження сформульовано та науково обґрунтовано ряд нових положень і висновків, найбільш вагомими з яких є:

уперше:

надано авторське визначення понять «продукти харчування», «організована група громадян», «засоби нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності»;

розмежовано поняття «продукти харчування», «харчові продукти», «сільськогосподарська продукція»;

визначено роль та участь митних органів у забезпеченні порядку переміщення продуктів харчування через митний кордон України;

запропоновано конкретні рекомендації щодо удосконалення адміністративно-правового регулювання порядку переміщення продуктів харчування через митний кордон України;

удосконалено:

визначення поняття «переміщення товарів через митний кордон України»;

функції та повноваження митних органів у здійсненні заходів щодо переміщуваних через митний кордон України продуктів харчування;

набули подальшого розвитку:

пропозиції щодо класифікації форм митного контролю на основні та додаткові;

теза щодо розмежування дефініцій «митний контроль» та «митне оформлення» на підставі встановлення їх адміністративно-процесуальної природи;

пропозиція щодо зниження ставок ввізного мита на основні, «стратегічні» продукти харчування, щодо яких Україна дотримується протекціоністської митної політики;

положення щодо необхідності прискорення модернізації митної служби України до вимог міжнародних митних норм, правил та стандартів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертаційному дослідженні положення, зроблені узагальнення, висновки та пропозиції мають як загальнотеоретичне, так і прикладне значення для науки адміністративного права і процесу, митного права, правотворчої діяльності та практики діяльності митних органів.

Результати дослідження можуть бути використані у:

науково-дослідній сфері – для подальшого розгляду проблем правового регулювання переміщення продуктів харчування через митний кордон України;

правотворчій діяльності – при підготовці змін і доповнень до Митного кодексу України, інших підзаконних нормативних актів, які регламентують діяльність органів митної служби щодо переміщуваних продуктів харчування через кордон держави;

правозастосовній діяльності – для поліпшення практичної діяльності посадових осіб митних органів, інших органів виконавчої влади щодо реалізації покладених на них завдань;

навчальному процесі – при викладанні навчальних дисциплін: «Адміністративне право», «Митне право», «Відповідальність за контрабанду та порушення митних правил» тощо.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження доповідалися та обговорювалися на: 10-й звітній науковій конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу ОНЮА (м. Одеса, 2007), Всеукраїнській науковій конференції «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 2008).

Публікації. Основні теоретичні та практичні результати дисертаційного дослідження знайшли відображення у восьми публікаціях, шість з яких опубліковано у наукових фахових виданнях, що входять до затвердженого переліку.

Структура дисертації обумовлена метою дослідження і складається із вступу, 2 розділів, 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 188 сторінок, із них 166 сторінок основного тексту. Список використаних джерел міститься на 22 сторінках і налічує 195 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У Вступі обґрунтовується актуальність теми дослідження, визначаються ступінь її наукової розробленості, мета, завдання, методологічна основа та наукова база, а також основні положення, які виносяться на захист. Підкреслюються наукова новизна і практичне значення результатів дослідження.

Перший розділ «Зміст та правові засади переміщення продуктів харчування через митний кордон України» складається з чотирьох підрозділів і присвячений теоретичному дослідженню правової природи переміщення продуктів харчування, визначенню основних засад переміщення продуктів харчування через митний кордон, аналізові кола суб'єктів правовідносин, які беруть участь у переміщенні продуктів харчування через митний кордон, а також визначенню специфіки переміщення продуктів харчування через митний кордон України.

У підрозділі 1.1. «Поняття та класифікація продуктів харчування» розглядаються поняття та зміст терміна «продукти харчування» та розкриваються його складові. Зазначається, що у чинному Митному кодексі України (далі – МК України) лише в одній статті, а саме у ст. 144 «Пропуск товарів, що перевозяться у вагонах-ресторанах поїздів міжнародного сполучення», згадується про продукти харчування. Але визначення поняття «продукти харчування» та норми, які регламентують порядок переміщення продуктів харчування через митний кордон України, у кодексі відсутні. Легальне визначення поняття «продукти харчування» міститься в Законі України «Про порядок ввезення (пересилання) в Україну, митного оформлення та оподаткування особистих речей, товарів та транспортних засобів, які ввозяться (пересилаються) громадянами на митну територію України», у статті 1 якого визначено, що продукти харчування – це будь-яка продукція рослинного та тваринного походження та вироби з неї, призначені для харчування. Пропонується авторське визначення поняття «продукція рослинного походження», до якого слід включати: сировину рослинного походження, продукти рослинного походження та харчові продукти рослинного походження. На відміну від сировини тваринного походження та харчових продуктів тваринного походження, законодавець не визначає переліку продуктів, які відносяться до сировини рослинного походження та харчових продуктів рослинного походження. Розкривається поняття сировини рослинного походження та харчових продуктів рослинного походження аналогічно сировині тваринного походження та харчовим продуктам тваринного походження. До сировини рослинного походження пропонується віднести сирі овочі, фрукти, а також іншу рослинність, яка вживається не тільки для харчування, але й для промисловості, а харчовими продуктами рослинного походження визначаються продукти, які вживаються людиною в натуральному виді або після відповідної обробки продовольчої сировини

рослинного походження: консерви овочеві, фруктові, овочі та фрукти, продукти дитячого харчування, маргарин на рослинних жирах, рослинні жири, рослинні концентрати тощо.

Розглядаються поняття «продукти харчування» та його визначення в інших країнах (США, Республіка Беларусь, Російська Федерація). Проаналізовано та досліджено співвідношення понять «продукти харчування» та «сільськогосподарська продукція». При цьому відразу виокремлюються із 1–24 груп Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності продукти харчування і ті продукти, які такими не є, та наводиться аргументація, чому ж саме вони не є продуктами харчування. Звертається увага також на співвідношення поняття «продукт харчування» та поняття «товар». Із вищенаведених визначень зроблено висновок, що продукти харчування за своєю природою є товаром, однак поняття «товар» (незважаючи на те, що воно не є уніфікованим) є більш широким, ніж поняття «продукт харчування».

У *підрозділі 1.2. «Основні засади переміщення продуктів харчування через митний кордон України»* аналізується поняття «переміщення товарів через митний кордон України». Звертається увага на те, що поняття «переміщення через митний кордон України товарів» характеризується такими ознаками: наявність фактично здійснених вольових дій фізичних та юридичних осіб, спрямованих на досягнення кінцевого, конкретного результату із ввезення на митну територію України, вивезення з цієї території або транзиту через територію України товарів, транспортних засобів та інших предметів; здійснення вказаних дій у правовому режимі ввезення товарів, транспортних засобів та інших предметів на митну територію України, або їхнім вивезенням з митної території України, або транзитом через митну територію України; наявність певних засобів та способів, завдяки яким здійснюються перелічені вище дії; здійснення зазначених дій щодо товарів, транспортних засобів та інших предметів, які підлягають пропуску через митний кордон України; фактичний перетин митного кордону України товарами, транспортними засобами та іншими предметами. Пропонується таке визначення поняття «переміщення продуктів харчування через митний кордон України» – виконання дій відповідними особами та митними органами щодо ввезення на митну територію України, вивезення з митної території продуктів харчування у будь-який спосіб та засіб, а також транзиту продуктів харчування митною територією України.

Детально розглядаються принципи переміщення продуктів харчування через митний кордон України. Зазначається, що в МК України розкрито не всі принципи. Деякі з них прямо зазначені у Митному кодексі України, а деякі – можна виділити тільки аналізуючи митно-правові норми. Пропонується систематизація загальних принципів переміщення в окрему главу МК України.

У *підрозділі 1.3. «Суб'єкти правовідносин, які беруть участь у переміщенні продуктів харчування»* зазначається, що суб'єктами митних

правовідносин при переміщенні продуктів харчування через митний кордон є держава в особі уповноважених органів виконавчої влади (Державна митна служба України, Міністерство аграрної політики та продовольства України, у складі якого діє Державний комітет ветеринарної медицини, Міністерство охорони здоров'я України, у складі якого діє Державна санітарно-епідеміологічна служба України, Державний комітет із питань технічного регулювання та споживчої політики, Міністерство охорони навколишнього природного середовища України, у складі якого діє Державна екологічна інспекція України); підприємства (юридичні особи, які безпосередньо переміщують товари через митний кордон, та особи, що надають послуги у митній сфері); громадяни (фізичні особи – фізичні особи-підприємці та громадяни України, іноземці та особи без громадянства).

Доведено, що у сфері митної справи фізичні особи, яких зареєстровано як індивідуальних підприємців, прирівнюються до юридичних осіб. Відповідно, це означає, що на них поширюються звичайний порядок митного оформлення, положення про відсутність пільг при сплаті митних платежів.

У підрозділі 1.4. *«Специфіка переміщення продуктів харчування через митний кордон України»* розкриваються особливості правового регулювання переміщення продуктів харчування через митний кордон. Висловлюється думка про те, що вимоги до переміщення та заборон щодо продуктів харчування вказуються окремо у кожному нормативному акті, тому не існує єдиного та повного переліку тих продуктів харчування, які заборонено ввозити, вивозити та переміщувати через митний кордон України.

Наголошується, що стосовно продуктів харчування, заборонених до ввезення фізичними особами, вважаються: продукти харчування, що можуть завдати шкоди здоров'ю населення або загрожувати його життю; сільськогосподарська продукція, що підпадає під визначення 1–24 груп УКТЗЕД, у будь-яких обсягах, крім деяких продуктів харчування. Прямої вказівки щодо вивезення продуктів харчування за межі митної території України у вітчизняному законодавстві не існує. Однак, звертається увага на ст. 251 МК України, в якій зазначено обмеження щодо вивезення громадянами за межі митної території України окремих товарів.

Аналізується законодавство зарубіжних країн (Швеція, США, Іран, Велика Британія, В'єтнам) щодо заборон та обмежень переміщення продуктів харчування у цих країнах.

Обґрунтовується думка щодо визначення групи осіб у митному законодавстві, яке має базуватися не тільки на кількісних характеристиках, але й на визначених ознаках. Пропонується таке визначення організованої групи громадян – переміщення двох і більше громадян, що мають спільну мету переміщення, яка пов'язана з отриманням відповідного результату від поїздки.

Розділ 2 «Митні процедури при переміщенні продуктів харчування через митний кордон України та відповідальність за їх порушення» складається з чотирьох підрозділів і присвячений розгляду питань, пов'язаних із здійсненням митного контролю за переміщенням продуктів харчування через митний кордон України, митного оформлення цих товарів, із справлянням передбачених законом податків і зборів, розгляду питань відповідальності за порушення встановлених законодавством норм переміщення продуктів харчування через митний кордон України. В основу структури цього розділу покладено законодавче визначення поняття «митні процедури», яке закріплене у п. 19 ст. 1 МК України.

У підрозділі 2.1. *«Митний контроль при переміщенні продуктів харчування через митний кордон України»* надано визначення поняття «митний контроль» відповідно до МК України, МК Європейського Союзу, МК митного союзу Білорусі, Росії і Казахстану та Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур. Зроблено висновок про те, що аналіз поняття «митний контроль» у зазначених кодексах та конвенції дозволяє виокремити риси, що їх об'єднують: по-перше, це сукупність заходів, які застосовують митні органи; по-друге, заходи здійснюються з метою дотримання митних правил, митного законодавства.

Зазначено, що пункт 7 ст. 41 МК України свідчить про те, що можуть використовуватись інші форми митного контролю, але вони мають бути передбачені або МК України, або іншими законами України з питань митної справи. Тому підтримується думка про поділ форм митного контролю на дві групи: основні та додаткові. Критерієм такого поділу є те, що форми митного контролю, яких перераховано у ст. 41 МК України, необхідно віднести до основних, тому що законодавець звернув особливу увагу саме на них. Додаткові форми митного контролю використовуються значно рідше, за деяких обставин – це, зокрема: ідентифікація товарів, транспортних засобів; дослідження (аналіз, експертиза) проб та зразків товарів; верифікація сертифікатів щодо походження товарів.

Доведено, що значна група продуктів харчування підлягає обов'язковому державному контролю у пунктах пропуску через державний кордон України, і при цьому до цієї категорії продуктів митні органи не застосовують попереднього документального контролю. Крім того, в залежності від походження переміщуваних через митний кордон України продуктів харчування до них застосовуються ті чи інші види державного контролю. Деякі продукти харчування тваринного походження підлягають виключно ветеринарному контролю, а деякі – ветеринарному і санітарному контролю, тоді як деякі продукти харчування рослинного походження підлягають виключно санітарному контролю, а деякі – санітарному і фітосанітарному контролю.

Узагальнено, що такі форми митного контролю як перевірка документів і відомостей, необхідних для митного контролю, огляд та переогляд ручної поклажі і багажу, облік товарів, переміщуваних через митний кордон

України, усне опитування громадян застосовуються виключно до фізичних осіб, які переміщують продукти харчування через митний кордон України. Щодо переміщення юридичними особами продуктів харчування через митний кордон України митні органи застосовують такі форми митного контролю: попередній документальний контроль; перевірка документів і відомостей, необхідних для митного контролю; огляд та переогляд товарів і транспортних засобів; облік товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України; усне опитування посадових осіб підприємств; перевірка системи звітності та обліку товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України; огляд територій та приміщень складів тимчасового зберігання, митних ліцензійних складів, спеціальних митних зон, магазинів безмитної торгівлі та інших місць, де знаходяться або можуть знаходитися товари і транспортні засоби, що підлягають митному контролю, чи здійснюється діяльність, контроль за якою законом покладено на митні органи; дослідження (аналіз, експертиза) проб та зразків товарів; верифікація сертифікатів про походження товарів з України.

У підрозділі 2.2. «Митне оформлення при переміщенні продуктів харчування через митний кордон України» аналізуються поняття митного оформлення з урахуванням Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур та МК України, незважаючи на дещо різні представлені в них словесні формулювання поняття «митне оформлення», суть якого співпадає із суттю цього поняття в зазначених юридичних документах.

Зазначено, що суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності повинен попередити митний орган про намір ввезення продуктів харчування на митну територію України шляхом заповнення попереднього повідомлення. Однак щодо ввезення окремих продуктів харчування та в залежності від виду транспорту митним законодавством встановлено подання попередньої митної декларації, яка є також формою попереднього повідомлення.

Робиться висновок, що суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають альтернативу у виборі того чи іншого заходу гарантування доставки продуктів харчування, які переміщуються транзитом через митну територію України.

Зазначено, що декларування продуктів харчування, що переміщуються через митний кордон України, можна здійснювати в залежності від мети переміщення в усіх, передбачених МК України, видах митного режиму. Але це стосується виключно підприємств. Громадяни можуть декларувати продукти харчування тільки в режимах імпорту, експорту, транзиту. Декларування продуктів харчування здійснюється виключно з використанням вантажної митної декларації. Однак для деяких видів митного режиму підставою для митного оформлення є отримання дозволу на застосування конкретного виду митного режиму. Це стосується таких видів митного режиму як реекспорт; тимчасове ввезення (вивезення);

транзит; переробка на митній території України; переробка за межами митної території України; знищення або руйнування; відмова на користь держави.

У підрозділі 2.3. *«Заходи митно-тарифного і нетарифного регулювання щодо переміщення продуктів харчування через митний кордон України»* розглянуто регулювання зовнішньоекономічної діяльності засобами тарифного та нетарифного регулювання. Підтримується думка про те, що основою класифікації на тарифні та нетарифні інструменти регулювання зовнішньої торгівлі є факт належності або не належності відповідного інструменту державного регулювання до митного тарифу.

Зазначається, що у сучасному законодавстві не існує легітимного визначення понять «митно-тарифні заходи», «нетарифні заходи» регулювання зовнішньої торгівлі.

Досліджено розміри ставок мита 1–24 груп УКТЗЕД та зроблено висновок, що в середньому ставка мита на продукти харчування становить 10% від їхньої митної вартості. На цілу низку продуктів харчування встановлена нульова ставка ввізного мита. Це, наприклад, риба, свіжа або охолоджена (код товару згідно з УКТЗЕД – 0302), цитрусові, свіжі або сушені (код товару згідно з УКТЗЕД – 0805), готові або консервовані ракоподібні: краби (код товару згідно з УКТЗЕД – 1605 10); креветки (код товару згідно з УКТЗЕД – 1605 20); омари (код товару згідно з УКТЗЕД – 1605 30) тощо.

У зв'язку з відсутністю в українському законодавстві легітимного визначення поняття «заходи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності» пропонується внести зміни до ст. 1 МК України. Під заходами нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності необхідно розуміти не пов'язані із застосуванням мита до товарів, що переміщуються через митний кордон України, обмеження та заборони, спрямовані на захист внутрішнього ринку, охорону здоров'я та життя людей, охорону навколишнього природного середовища, захист прав споживачів товарів, що ввозяться в Україну, охорону національної культурної та історичної спадщини, а також на захист прав інтелектуальної власності.

Незважаючи на прагнення законодавця класифікувати засоби нетарифного регулювання у Податковому кодексі України, пропонується вилучити із цього кодексу пункт 14.1.16 і ввести до проекту Закону України «Про внесення змін до Митного кодексу України та деяких інших законодавчих актів України» норму, в якій містився би перелік засобів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Перелічуються та аналізуються заходи нетарифного регулювання, які застосовуються для юридичних та фізичних осіб, а також визначається відмінність у їх застосуванні для різних категорій осіб.

Робиться висновок про те, що при переміщенні продуктів харчування через митний кордон України застосовуються різноманітні

засоби нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі. Щодо переміщення фізичними особами продуктів харчування передбачаються лише кількісні обмеження та обмеження щодо упаковки. Переміщення юридичними особами продуктів харчування супроводжується застосуванням значного арсеналу засобів нетарифного регулювання (технічні бар'єри, кількісні обмеження, стандарти, умови до маркування тощо).

Підрозділ 2.4. «Відповідальність за порушення порядку переміщення через митний кордон продуктів харчування» присвячений питанням встановлення відповідальності за порушення митного законодавства при переміщенні продуктів харчування через митний кордон. Щодо відповідальності фізичної особи, яка переміщує продукти харчування, наголошується на необхідності існування складу порушення, який містив би ознаки, що характеризують зовнішній акт поведінки особи, його спрямованість і наслідки, ознаки, які характеризують самого правопорушника та його психічне ставлення до вчиненого. Поряд із цим зазначається, що іноземні фізичні особи несуть відповідальність на загальних підставах із фізичними особами, однак у разі порушення правил перетинання Державного кордону України, митних правил, санітарних норм в'їзд останніх в Україну забороняється.

ВИСНОВКИ

У Висновках сформульовано найбільш суттєві положення і пропозиції, отримані в результаті дослідження, формулюються пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства. До найбільш вагомих наукових результатів роботи належать такі:

1. Пропонується авторське визначення поняття «продукти харчування», під якими розуміється сировина тваринного та рослинного походження, продукти рослинного та тваринного походження, харчові продукти тваринного та рослинного походження, які призначені для споживання людиною в їжу.

2. Під «переміщенням продуктів харчування через митний кордон України» необхідно розуміти виконання дій відповідними особами та митними органами щодо ввезення на митну територію України, вивезення з митної території продуктів харчування у будь-який спосіб та засіб, а також транзиту продуктів харчування митною територією України.

3. Суб'єктами правовідносин щодо переміщення продуктів харчування через митний кордон України є:

- 1) суб'єкти, які наділені державно-владними повноваженнями, а саме: Державна митна служба України, Міністерство аграрної політики та продовольства України, у складі якого діє Державна ветеринарна та фітосанітарна служба України, Міністерство охорони здоров'я України, у складі якого діє Державна санітарно-епідеміологічна служба України, Державний комітет з питань технічного регулювання та споживчої

політики, Міністерство екології та природних ресурсів України, у складі якого діє Державна екологічна інспекція України;

2) суб'єкти, які не наділені державно-владними повноваженнями, а саме: підприємства (юридичні особи, громадяни, які здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи – особи, які безпосередньо переміщують товари через митний кордон, та особи, які надають послуги у митній сфері) та громадяни (фізичні особи – громадяни України, іноземці та особи без громадянства).

Така класифікація суб'єктів (підприємства, громадяни) обумовлена використанням цих понять у митній термінології.

4. Пропонується внести зміни до ст. 1 МК України «Визначення основних понять і термінів» щодо введення у правовий обіг митного законодавства визначення поняття «організована група громадян», під яким слід розуміти переміщення двох і більше громадян, що мають спільну мету переміщення, яка пов'язана з отриманням відповідного результату від поїздки.

5. До громадян, які переміщують продукти харчування через митний кордон України, застосовуються виключно такі форми митного контролю: перевірка документів і відомостей, необхідних для митного контролю, огляд та переогляд ручної поклажі та багажу, облік товарів, переміщуваних через митний кордон України, усне опитування громадян, причому, мета посадовців митниці – не допустити переміщення продуктів харчування фізичними особами в обсягах та на суму, які перевищують норми, закріплені діючим митним законодавством.

При переміщенні підприємствами продуктів харчування через митний кордон України митні органи застосовують такі форми митного контролю: попередній документальний контроль; перевірка документів і відомостей, необхідних для митного контролю; огляд та переогляд товарів і транспортних засобів; облік товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України; усне опитування посадових осіб підприємств; перевірка системи звітності та обліку товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України; огляд територій та приміщень складів тимчасового зберігання, митних ліцензійних складів, спеціальних митних зон, магазинів безмитної торгівлі та інших місць, де знаходяться або можуть знаходитися товари і транспортні засоби, що підлягають митному контролю, або здійснюється діяльність, контроль за якою законом покладено на митні органи. Крім того, застосовуються додаткові форми митного контролю, а саме: дослідження (аналіз, експертиза) проб та зразків товарів; верифікація сертифікатів про походження товарів з України.

6. Попередній документальний контроль здійснюється митними органами виключно при ввезенні товарів: по-перше, шляхом аналізу інформації про підконтрольний товар, яка міститься в товаросупровідних (товаротransпортних) та інших документах, поданих при переміщенні

товарів через митний кордон України, з використанням інформації Єдиної автоматизованої інформаційної системи Держмитслужби України; по-друге, за результатами аналізу посадова особа митного органу приймає рішення про вид огляду, про потребу залучення до проведення контролю посадових осіб інших органів державного контролю; по-третє, дозвіл на переміщення товарів через митний кордон України надається митним органом у разі отримання позитивного результату проведення попереднього контролю; по-четверте, тільки після доставки в митний орган призначення імпортованих товарів, що пройшли у пункті пропуску через державний кордон попередній документальний контроль, митний контроль і митне оформлення їх можуть бути завершені тільки після проведення всіх належних видів державного контролю та отримання позитивних висновків відповідних органів державного контролю у визначеному законодавством порядку.

7. Вважається за необхідне внести зміни до ст. 59 МК України шляхом або зміни назви статті на «Опитування громадян та посадових осіб підприємств», і виключення із змісту цієї статті слова «усне», або шляхом виключення частини 3 цієї статті. Основним аргументом при цьому слід вважати єдине трактування норми закону, а не альтернативне.

8. Попередні операції як стадія митного оформлення складаються з етапів незалежно від напрямку переміщення: подання документів митним органам у пунктах пропуску на митному кордоні України; повідомлення митних органів про намір ввезення товарів на митну територію України та про намір вивезення товарів за межі митної території України; доставка товарів та документів у місце, визначене митним органом. МК України передбачає процедуру повідомлення як при ввезенні, так і при вивезенні товарів, але діючим митним законодавством регламентується лише порядок повідомлення у разі ввезення товарів на митну територію України.

9. Ввезення продуктів харчування на митну територію України здійснюється лише за умови подання митним органам попереднього повідомлення, але для деяких найменувань таких продуктів та в залежності від виду транспорту, яким ввозяться продукти харчування (автомобільним або залізничним), передбачається заповнення попередньої митної декларації, яка є заходом гарантування доставки цих продуктів до митниці призначення. Для здійснення контролю за доставкою продуктів харчування, що вивозяться з митної території України та переміщуються з метою експорту або переробки за межами митної території України використовується вантажна митна декларація типу «експорт». Для здійснення контролю за доставкою продуктів харчування, що переміщуються транзитом через митну територію України, використовується вантажна митна декларація типу «транзит».

10. Декларування продуктів харчування може здійснюватися в усіх, передбачених Митним кодексом України, видах митного режиму. Однак щодо громадян може бути заявлено лише митні режими імпорту, експорту,

транзиту. Декларування продуктів харчування підприємствами проводиться виключно з використанням вантажної митної декларації. Однак, щодо деяких видів митного режиму підставою для митного оформлення є отримання дозволу на застосування конкретного виду митного режиму. Це стосується таких видів митного режиму як реекспорт (дозвіл Міністерства економічного розвитку і торгівлі України); тимчасове ввезення (вивезення); транзит; переробка на митній території України; переробка за межами митної території України; знищення або руйнування; відмова на користь держави (дозвіл митних органів).

11. Переміщення продуктів харчування здійснюється із справлянням мита. Практично на всі продукти харчування встановлено адвалерні ставки ввізного мита, але на деякі продукти (слабоалкогольні, алкогольні напої) Митним тарифом України передбачено специфічні ставки ввізного мита. Вивіз мито на продукти харчування встановлюється окремими законами України.

12. Аналіз розмірів ставок мита 1–24 груп УКТ ЗЕД дозволяє зробити висновок, що в середньому ставка мита на продукти харчування становить 10% від їхньої митної вартості. На цілу низку продуктів харчування встановлено нульову ставку ввізного мита. Однак на основні продукти харчування, так звані «стратегічні» продукти, ставка ввізного мита є достатньо високою і становить 15 – 20%. Таким чином, Україна щодо цієї категорії продуктів харчування дотримується протекціоністської митної політики, тобто застосування високих імпорتنих мит, які підвищують вартість імпортованих товарів у середині країни, від чого страждають споживачі.

13. У зв'язку з відсутністю в українському законодавстві легального визначення поняття «заходи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності» пропонується внести зміни до ст. 1 МК України, в якій під заходами нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності необхідно розуміти не пов'язані із застосуванням мита до товарів, що переміщуються через митний кордон України, обмеження та заборони, спрямовані на захист внутрішнього ринку, охорону здоров'я та життя людей, охорону навколишнього природного середовища, захист прав споживачів товарів, що ввозяться в Україну, охорону національної культурної та історичної спадщини, а також на захист прав інтелектуальної власності. Крім того, з Податкового кодексу України пропонується вилучити пункт 14.1.16 і ввести до МК України норму, в якій містився би перелік засобів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

14. При переміщенні продуктів харчування через митний кордон України застосовуються різноманітні засоби нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі. Щодо переміщення громадянами продуктів харчування передбачаються лише кількісні обмеження та умови до упаковки. Переміщення підприємствами продуктів харчування супроводжується застосуванням значного арсеналу засобів нетарифного регулювання

(технічні бар'єри, кількісні обмеження, стандарти, умови до маркування тощо).

15. Аналіз матеріалів конкретних справ щодо порушення митних правил, в яких предметом порушення є продукти харчування, свідчить про різноманітність вчинених правопорушень, відповідальність за які передбачено ст.ст. 339, 340, 351, 352 МК України. Найпоширеніший спосіб вчинення правопорушень – пред'явлення митним органам для митного оформлення документів, які містять неправдиві відомості щодо: кількості, ваги, вартості, коду товару згідно з УКТЗЕД.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Иванченко Е.С. (Крушук Е.С.) Порядок ввоза продуктов питания на таможенную территорию Украины для личного потребления граждан / Е.С. Иванченко // Митна справа. – 2004. – № 4. – С. 78 – 81.
2. Иванченко Е.С. (Крушук Е.С.) Таможенное оформление продуктов питания / Е.С. Иванченко // Митна справа. – 2006. – № 1. – С. 87 – 90.
3. Иванченко Е.С. (Крушук Е.С.) Правовое регулирование перемещения продуктов питания через таможенную территорию Украины / Е.С. Иванченко // Митна справа. – 2006. – № 4. – С. 45 – 48.
4. Иванченко О.С. (Крушук О.С.) Поняття переміщення товарів через митний кордон України / О.С. Иванченко // Митна справа. – 2007. – № 2. – С. 59 – 64.
5. Иванченко О.С. (Крушук О.С.) Принципи переміщення товарів фізичними особами / О.С. Иванченко // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. – Вип. 36. – О. : Юрид. л-ра, 2007. – С. 382 – 386.
6. Иванченко О.С. (Крушук О.С.) Принципи переміщення предметів фізичними особами / О.С. Иванченко // Правове життя сучасної України : тези доповідей 10-ї ювілейної звітн. наук. конф., 27–28 квітня 2007 р., Одеса / відп. ред. д-р юрид. наук, проф. Ю.М. Оборотов. – О. : Фенікс, 2007. – С. 385 – 387.
7. Крушук О.С. Суб'єкти митних правовідносин / О.С. Крушук // Правове життя сучасної України : тези доповідей Всеукр. наук. конф., 18–19 квітня 2008 р. / відп. ред. д-р юрид. наук, проф. Ю.М. Оборотов. – О. : Фенікс, 2008. – С. 241 – 242.
8. Крушук О.С. Відповідальність за порушення порядку переміщення через митний кордон продуктів харчування / О.С. Крушук // Митна справа. – 2011. – № 4. – С. 49 – 63.

АНОТАЦІЯ

Крущук О.С. Правове регулювання переміщення продуктів харчування через митний кордон України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2012.

Дисертація є самостійною завершеною науковою роботою, в якій розглядаються особливості правового регулювання переміщення продуктів харчування через митний кордон України.

Вперше на рівні дисертаційного дослідження надано визначення понять «продукти харчування», «організована група громадян», «засоби нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності», з'ясовується їх правова сутність та місце в системі митного законодавства. Розмежовано поняття «продукти харчування», «харчові продукти», «сільськогосподарська продукція». Досліджується участь суб'єктів владних повноважень у забезпеченні порядку переміщення продуктів харчування через митний кордон України та роль митних органів у цих заходах.

На основі нормативного матеріалу та аналізу літературних джерел сформульовано висновки та рекомендації щодо подальшого удосконалення митного законодавства з питань переміщення продуктів харчування через митний кордон України, а також висунуто положення щодо необхідності прискорення модернізації митної служби України до вимог міжнародних митних норм, правил та стандартів.

Ключові слова: продукти харчування, сільськогосподарська продукція, митний контроль, митне оформлення, тарифне та нетарифне регулювання.

АННОТАЦИЯ

Крущук Е.С. Правовое регулирование перемещения продуктов питания через таможенную границу Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс, финансовое право, информационное право. Национальный Университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2012.

Диссертация является самостоятельной завершённой научной работой, в которой рассматриваются особенности правового регулирования перемещения продуктов питания через таможенную границу Украины.

Впервые дано определение понятий «продукты питания», «организованная группа граждан», «средства нетарифного регулирования внешнеэкономической деятельности», выяснены их правовая сущность и место в системе таможенного законодательства. Разграничены понятия

«продукты питания», «пищевые продукты», «сельскохозяйственная продукция». Исследуется участие субъектов властных полномочий в обеспечении порядка перемещения продуктов питания через таможенную границу Украины и роль таможенных органов в этих мероприятиях.

Обоснован вывод о том, что ввоз продуктов питания на таможенную территорию Украины осуществляется только при условии представления таможенным органам предварительного уведомления, но для некоторых наименований таких продуктов и в зависимости от вида транспорта, которым осуществляется перемещение продуктов питания (автомобильным или железнодорожным), предполагается заполнение предварительной таможенной декларации, которая является мерой обеспечения доставки этих продуктов в таможню назначения. Для осуществления контроля за доставкой продуктов питания, вывозимых с таможенной территории Украины и перемещающихся с целью экспорта или переработки вне таможенной территории Украины, используется грузовая таможенная декларация типа «экспорт». Для осуществления контроля за доставкой продуктов питания, перемещаемых транзитом через таможенную территорию Украины, используется грузовая таможенная декларация типа «транзит».

На основе нормативного материала и анализа литературных источников сформулированы выводы и рекомендации относительно дальнейшего усовершенствования таможенного законодательства по вопросам перемещения продуктов питания через таможенную границу Украины, а также выдвинуто положение о необходимости ускорения модернизации таможенной службы Украины в соответствии с требованиями международных таможенных норм, правил и стандартов.

Ключевые слова: продукты питания, сельскохозяйственная продукция, таможенный контроль, таможенное оформление, тарифное и нетарифное регулирование.

SUMMARY

Kruschuk O.S. Legal regulation of movement of food through the customs border of Ukraine. – Manuscript.

Thesis on competition for the degree of candidate of legal sciences on specialty 12.00.07 – Administrative Law and Process; Finance, Information Law. National University "Odessa Law Academy", Odessa, 2012.

Thesis is an independent completed academic work, in which peculiarities of legal regulation of movement of food through the customs border of Ukraine are considered.

First-level thesis given copyright definition of the terms "food", "organized group of citizens", "means non-tariff regulation of foreign economic activity" turns their legal nature and place in the customs – the legal regulations. Delineated the concept of "food", "food", "agricultural products". The paper examines the

participation of government agencies to provide order of movement of food through the customs border of Ukraine and the role of customs authorities in the event.

On the basis of normative material and analysis of literary sources conclusions and recommendations for further improvement of customs legislation on the movement of food through the customs border of Ukraine are formulated , as well as the extended position on the need to accelerate the modernization of the Customs Service of Ukraine with international customs rules, regulations and standards.

Key words: food, agricultural output, customs control, customs clearance, tariff and tariff regulation.